

ופרנסה. כשאר כל הנשים כיבדה אף היא את התורה ולומדיה, אלא ככל דבר שלא ראתה בו תכלית לא היתה חשיבותם בעיניה שלימה. אמת שיש רבנים שמתפרנסים בשופי, אבל כמה הם, אפילו לא אחד בעיר, מה שאין כן סחורה שהכל צריכים לה. עכשיו שפירש הירשל מן התורה נוח לו שיכנס לחנות.

בראשונה היתה אף היא מבקשת שיהא הבן רב, לא מאהבת התורה אלא משום כפרת עוון על מעשה זקן-זקנה שנתגרה ברב העיר שהתנהג בחסידות יתירה, פעם אחת עשה הרב מעשה שנראה כשגעון אמר להם הזקן לבני העיר כמדומה אני שדעתו של הרב נטרפה, אמר להם הרב דעתו ודעת בניו נטרפה. אף על פי שנחלק עליו על הרב לשם שמים נתקיימה קללתו, שאין לך כל מחלוקת לשם שמים שאין בה תערוכת של קינטור. מכאן ואילך לא היה דור באותה משפחה שאין בו משוגע. כשנולד הירשל ביקשו אבותיו להקדישו לתורה, שמא יתכפר על ידו אותו עוון, ברם לא כל מה שאדם מבקש לעשות מסכימים עמו מן השמים, כל שכן כשאין כוונתו שלימה. ומאחר שלא הספיקו בידה לעשות מה שביקשה עשתה מה שבידה לעשות.

וכך היתה תחילתו של הירשל בחנות. מעשה ונסע אביו לקרלסבד לתקן את בשרו ונשתיירה אמו עם שני משרתיה בחנות. אמרה לו להירשל, עשה עמנו בחנות עד שיחזור אבא. עשה הירשל קמט בגמרא כמי שדעתו לחזור ונכנס לחנות. על דעתו של הירשל לא עלה שלא יצא משם במהרה, אלא שריח הזנגביל והקנמון והצמוקים והיין והקוניאק ושאר כל ריחות החנות ערבים היו עליו מריח הגמרא. כיוצא בזה הלקוחות שמשכו את לבו יותר מחובשי בית המדרש. מי היו חובשי בית המדרש באותו הדור, בחורים שלמדו תורה מתוך שיעמום, מה שאין כן סוחרים ולקוחות שרוכס דעתנים ואנשי מעשה. לא חזר ברוך מאיר מקרלסבד עד שנעשה הירשל סוחר. נדחה משא ומתן של הלכה מפני משא ומתן של מסחר ונתחלף לו בית המדרש בחנות. לבסוף לא ראוהו כתלי בית המדרש אלא בשבת ויום טוב ובימים שאומרים בהם חצי הלל.

כשאר כל בני טובים ששנו ופירשו⁷ נכנס אף הוא לחברת ציון. חברת ציון חדר גדול היה ועתונים היו בו וטבלא של אישקוקי⁸ מונחת על השולחן

7. ששנו ופירשו — שלמדו ונתרחקו מתלמודם. ביטוי זה משמש כמטבע לשון המתאר את מי שנתרחקו ממסורת אבות.

8. אישקוקי — שחמט.

ולחש לישועתך קויתי השם⁴. שנים שהתפללו במנין ראשון ישבו כאחד ודנו בדין עופות שיש להם נוצות זקופות כראשם אם צריכים לבדוק אחר שחיטה אם ניקב עצם הגולגולת⁵. פתאום נשתתק כל הצבור ועמד בתפילת לחש.

אותו היום ראש חודש היה והוציאו ספר תורה⁶. הפשיל הירשל את טליתו והלך כנגדו לנשקו. דרך הילוכו גירר חתיכת שעוה מנר ולש אותה באצבעותיו ושינן את ברכות התורה בלחש, שאם יקראו אותו לתורה יהיו הברכות מסודרות בפיו. לבסוף הצניע ידו בכיסו שלא יראוהו לש. נשמטה השעוה מידו ולא הרגיש והיה לש את עצמו. כשהרגיש בדבר נבהל. הרי שהיה לש את עצמו ולא חשש, שמא אצבעותיו קהו, שמא מת. תפס בראשו ואמר וכי המתים חוששים בראשם. מכל מקום טוב שלא צעקתי, שאיני יודע אם הייתי צועק כבן אדם או קורא כתרנגול, ואם הייתי קורא כתרנגול, מה היו הבריות אומרים, דעתו של זה נטרפה. בוא וראה אדם צועק — מרחמים עליו, קורא קוקוריקו אומרים נשתטה. אבל כשתרנגול קורא קוקוריקו אינו קרוי שוטה, למה, לפי שהוא משמש בקולו, ואילו נבח ככלב כלום היו אומרים עליו שהוא מטורף? אמת שאין דרכו של תרנגול להיות נובח ככלב, כשם שאין דרכי אני לקרות כתרנגול. אשרי שאני צועק כבן אדם ואיני קורא כגבר.

פרק שבעה ועשרים

קל כנוצה יצא הירשל מבית המדרש, אילו רצה היה מגיע בשחים שלוש פסיעות ליער, אלא שצימצם פסיעותיו ודיקדק בהליכתו שלא ירוץ, מפני שאמר אדם מיושב צריך שיהא מתון בדרכיו. כל אותה שעה היה מחבק את שק טליתו ותפיליו בזרועו והיה מהלך בעונה ובמתינות. כל מי שראהו באותה שעה יכול היה לחשוב שהוא מהרהר בענין נכבד, ברם שום אדם לא נתן לבו עליו ואף הוא לא הרהר בענין נכבד. אחר שעה קלה הגיע לשוק הבהמות. שעה שם כמה ששהה ונטל עצמו לבין המקשאות. שעה שם כמה ששהה והלך ליער.

4. על-פי בראשית, מט יח. כך נוהג המתעטש לומר לשם סגולה.
5. ניקוב עצם הגולגולת מעלה חשש לניקוב קרום המוח, שהוא אחד מסוגי הטריפוח שמנו חכמים בבהמות ובעופות.
6. בראש חודש קוראים בתורה בבית-הכנסת בפרשת פינחס (במדבר כח א-טו).

דמום עמד היער, עלה לא זע. כל מיני ריחות טובים עלו מן הקרקע. אחז הירשל טליתו ותפיליו בשמאל והניף כובעו בימין כאילו היה עובר לפני שרים. בכל היער לא היה אלא הוא ואילנות. אמר הירשל לעצמו תן להם קצת כבוד מדומה והם מניחים לך לעבור בשלום. שוטה היית הירשל שלא הגבהת כובעך באותו לילה שעמדת לפני ביתה של בלומה. גדולה הסרת כובע, שמניחים לך לעבור, יתירה עליה חליצת נעלים, שאין מרגישים בך. זכור אתה שחזרת לביתך וחלצת את נעליך, אפילו אשתך לא הרגישה בך. הריני חולץ נעלי ולא ירגישו בי.

לא הספיק לחלוץ נעל שניה עד שקפץ בבהלה ואמר סבור הייתי שאיני מרגיש בבשרי לבסוף רואה אני שאני מרגיש ומרגיש, או שמא דמיון הוא, כשם שדמיתי שעצי היער הם שרים וסגנים. ובאמת האמת אינה כן, אלא העצים עצים, ומה שכתוב כי האדם עץ השדה¹ משל הוא. עכשיו נצרך שני הדברים כאחד, היינו אדם לעצים, אילו אותו אדם² תלה עצמו באילן כלום היה שומע את קריאת הגבר? לא כי, אלא היה שומע קירקור הצפרדעים שבנהר. פתאום טפח הירשל בראשו וצעק, אני איני משוגע, אני איני משוגע.

הביט אילך ואילך ואמר, מנין אתה אומר שאני משוגע, מפני שאמרתי קוקוריקו, שאתה למד מן האמירה, שכל האומר קוקוריקו משמע שמשוגע הוא, אף אני למד מן האמירה, ומאחר שאני אומר שאיני משוגע משמע שאיני משו גע גע גע, שמשוגע קורא כתרנגול ואני קורא גע גע גע. לסוף הביט כלפי מעלה ואמר, אבא שבשמים, מה השעה? ובשעת דיבורו הוציא את שעונו שעמד. נשתטח על העשב כשרגלו אחת נעולה ורגלו אחת יחפה ושעונו תלוי למטה מחוץ לכיסו והוא שורק גע גע גע מתוך צחוק ומתוך שמחה. מיום שעמד על דעתו לא טעם טעם מנוחה שכזו. שכב הירשל במקום ששכב כששפתיו פתוחות ושחוק של הזיה מרחף עליהן והביט כנגדו מתוך קורת רוח ואמר יאה יאה. לסוף קפץ בבהלה וקרא, שבע ומחצה. אותה שעה נסתלק השחוק מפיו וקצף עכרורי כצבץ מבין שפתיו. רקק כלפי מעלה וחזר הרוק ונפל לתוך עיניו, חזר ורקק וחזר הרוק ונפל לתוך עיניו. עמד וברח. בדרך נפל כובעו מראשו והתחילה החמה קופחת על ראשו וצעדיו נתלהטו והלכו וגידי צדעיו תפחו, טפח על

1. כי האדם עץ השדה — על-פי דברים כ יט.
2. על עצמו הוא אומר כן. שימוש לשון שכיח בחלמוד ובמורשים.